

Kako uresničevati gozdno pedagogiko v urbanem šolskem okolju?

Uroš Marolt, učitelj razrednega pouka, Osnovna šola Danile Kumar

Gozdna pedagogika je metoda okoljskega vzgajanja in izobraževanja s poudarkom na celostnem razvoju otrok. Gozd oblikuje vrednote, ki se ne odražajo le v pozitivnem odnosu do narave in okolja, ampak tudi v polnejšem doživljanju sebe in življenja. Kako izpeljati učno uro v najbogatejši učilnici – gozdu? Kakšne možnosti ima šola v urbanem okolju? Katere kompetence potrebuje učitelj za pouk na prostem? Izhajal bom iz izkušenj s poučevanjem v gozdnem vrtcu na Finskem in večletnega vodenja otrok v gozd in hribe ter predstavil dejavnosti, ki jih omogoča zeleno šolsko igrišče.

1 Uvod

Naslovno vprašanje paradoksalno združuje gozdno pedagogiko in urbano, negozdno šolsko okolje, v kakršnem se nahaja tudi šola, na kateri poučujem. Je vključevanje načel gozdne pedagogike v mestno šolo mogoče in smiselno? V nadaljevanju bom predstavil ideje in razmišljanje, ki navdihujejo delovanje gozdnih pedagogov, ter nekatere praktične zamisli za uresničevanje izkustvenega in doživljajskega učenja v (urbani) naravi.

2 Gozdna pedagogika in njeni učinki

Med izvajanjem gozdne pedagogike se spremeni učno okolje. Učilnico zamenja gozd, ki ga učenci doživljajo z vsemi čutili. Učenje poteka izkustveno. Glavni cilj gozdne pedagogike je vzpostavitev vezi med človekom in naravo ter spodbujanje trajnostnega znanja (Vir 2). Cilj gozdne pedagogike ni le obisk gozda, gozdna potepanja imajo globlji smisel. Otroci ga hitro poiščejo sami, pri čemer gozd predstavlja kontekst za usvajanje kompleksnih in mnogoterih znanj. V gozdu se otroci dobro počutijo in razvijejo pristno igro brez dodatnih učnih pripomočkov. Izkazalo se je, da se v šolah in vrtcih, ki gozd obiskujejo redno, pri otrocih hitro pokaže tudi naravoslovno znanje. Pri tem je pomembna vloga pedagoga, ki zmore otroško zanimanje usmeriti in razvijati v dolgotrajno znanje (Györek 2013).

Preživljanje časa v gozdu ima za otroke številne pozitivne učinke. Otroci so v naravi manj obremenjeni, svobodneje razmišljajo in so zato ustvarjalnejši. Otrokom gozdni teren omogoča naravno gibanje, kar pozitivno vpliva na razvoj možganov ter posledično motoričnih in učnih sposobnosti. V gozdu se otroci lažje umirijo, so bolj sproščeni in lažje gradijo medsebojne odnose. Prek igre pridobivajo raznolike veščine za vsakdanje življenje. Preživljanje časa v naravi v vsakem vremenu vpliva ugodno na zdravje otrok. Otroci pridobijo pristen stik z naravo, razvijajo občutek za odgovornost do nje, jo bolj ce-

nijo in varujejo (Vir 2). Evropske študije ugotavljajo, da redno obiskovanje narave zmanjšuje pojav debelosti in depresije ter povečuje samozavest in mentalno dobrobit (Neslen 2017). Na Japonskem so preučevali vpliv šinrin-joku, gozdne kopeli, in pokazali, da krepi imunski sistem, pomaga premagovati stres, mentalno iztrošenost in depresijo, blagodejno vpliva na telo, čustva in možgane ter lahko človeka celo osreči (Vir 4).

3 O razvoju gozdne pedagogike

Prvo gozdno šolo je po načelih waldorfske pedagogike in principu hodečega vrtca (walking kindergarten) ustanovila Ella Flautau na Danskem 1952. Dvajset let kasneje je na Švedskem Gösta Frohm ustvaril domišljijski lik gozdnega moža z imenom Skogsmulle, ki otroke še danes vabi v gozd in jih vzpodbuja, da naravo vzljubijo in zaščitijo. V desetletjih obstoja so pedagogi mitologijo dopolnili z novimi zgodbami, pesmimi in metodami dela ter oblikovali svojevrsten koncept gozdne pedagogike (Vir 3). Prezeli so ga v številnih drugih državah, gozdna pedagogika pa se je prek skandinavskih držav razširila v Nemčijo, Anglijo, na Škotsko in naprej (Vir 1). Sistematično se je z gozdno pedagogiko ukvarjal kalifornijski naravoslovec Joseph Cornell, ki je 1979 izdal knjigo *Približajmo naravo otrokom* ter z njo vplival na razvoj poučevanja o naravi/z naravo po vsem svetu. Razvil je sistem učenja, metod in načel, ki ga je poimenoval tekoče učenje (flow learning). Prve zametke razvijanja gozdne pedagogike v Sloveniji zasledimo leta 2010. Takrat je bil ustanovljen Inštitut za gozdno pedagogiko, ki deluje kot zasebni zavod. 2012 je bila vzpostavljena Mreža gozdnih vrtcev in šol Slovenije, v katero je vključenih prek 80 izobraževalnih ustanov, katerih učenci kontinuirano zahajajo v gozd.

4 Kompetence gozdnih pedagogov

Gozdni pedagogi so radi v naravi in cenijo svobodo izven razreda. Imajo veščine za poučevanje v ra-

zredu in izven razreda, so hitro prilagodljivi, inovativni, kreativni in radovedni. Vedo, da poučevanje na prostem daje njihovem delu nov smisel (Vir 2). Gozdni pedagog, ki nastopa kot predavatelj in vseved, bo hitro opazil dolgčas in naveličanost na otroških obrazih. Verjeti mora, da je to, kar počne, dobro in da tovrstna izobraževanja nosijo s sabo veliko prednosti za otroke in tudi za pedagoški kader, posamezno šolo ter širšo lokalno skupnost. Obenem imajo visoko dodano vrednost, ki bogati kurikulum (Györek 2013).

5 Izzivi urbanega okolja

V mestnem okolju se zdi obiskovanje narave z otroki na prvi pogled težavno, če že ne nemogoče. Urbana narava je kompleksen socialno-ekološki sistem, oblikovan v skladu s človeško rabo, ki hkrati vpliva tudi na življenje prebivalcev. Vanjo uvrščamo mestni gozd, parke, z drevesi ali brez, mestne vrtove, polja in travnike, posamična drevesa ali industrijski gozd, ki se razvije na opuščanih mestnih zemljiščih.

Ko z otroki obiskujemo urbano naravo, je ključno predvsem to, da ohranimo etos gozdne pedagogike. To pomeni, da omogočimo učenje in igro, ki izhajata iz otrok, da naravo obiskujemo kontinuirano in da obstajajo priložnosti, v katerih otroci tvegajo. Primeren prostor za tovrstno učenje je lahko zeleno šolsko igrišče. Z nekaj kreativnosti lahko otrokom omogočimo občutke povezanosti z naravo, svobode in raziskovanja ne glede na to, kje se v resnici nahajamo. K. Scanlan (2020) opisuje kraj v Londonu, zeleno površino z enim drevesom sredi naselja, ki ga otroci vsak teden obiščejo. Še nedavno je bil to spregledan javni prostor, kjer so ležale pločevinke, igle in razbito steklo. Zdaj tu otroci iščejo deževnike, kopljejo, iz blata izdelujejo barvo,

gradijo zavetje zase in za žuželke, ležijo v travi in opazujejo oblake – za mestne otroke ta kraj predstavlja naravo.

Ko se postavim v kontekst svoje šole, pomislim na naslednje površine, ki so dostopne peš: šolsko igrišče z vrtovi, mestni parki, obrežje Save, polja in kmetijske površine. Le-te omogočajo kontinuirano obiskovanje, ki je temelj uresničevanja načel gozdne pedagogike.

6 Raznolikost učilnic na prostem

Redno izvajam dejavnosti z otroki na prostem, največkrat za to uporabljam šolsko zelenico. V kolektivu več let namenjam posebno skrb zbirki dreves, ki jih sadimo na zunanjih šolskih površinah. Prednost dajemo avtohtonim slovenskim drevesnim vrstam, med zadnjimi smo npr. dodali evropski macesen, skorš in ruj. Raznolika drevesa prispevajo različne materiale, ki sprožijo radovednost in učenje pri otrocih.

Jeseni se ruj obarva živo rdeče in iz odpadlega listja je mogoče ustvarjati barvita likovna dela. Bezgove in lipove cvetove nabiramo in sušimo za čaj. Ob vznožju lipovih debel se zadržujejo rdeči škrtaci (*Pyrrhocoris apterus*), za katere otroci gradijo bivališča. Češnja privablja ptice in ponuja okusne plodove. Bor omogoča plezanje, z njega odpadajo storži, ki so pozimi oči in usta snežakov. Vitice divje trte postanejo vrvi pri gradnji hišic. Obilno jesensko listje pod platanami omogoča gradnjo naslonjača. V kotu igrišča se nahaja blatna jama, v kateri otroci kopljejo, gradijo skulpture in torte, se igrajo z blatom, izdelujejo vodne poti. Razbijanje kamnov prinaša odkrivanje nenavadnih zakladov v njihovi notranjosti. Iz tal pokukajo deževniki, v travi najdemo polža, pajka, pikapolonico. Meto ali

Muzej kamnov, 1. triletje

Sajenje macesna na šolski zelenici, 1. triletje

meliso iz zeliščne gredice poleti potopimo v vodo in pijemo osvežilni napitek. Skratka, načrtovanje in oblikovanje obšolskih površin imata velik pomen pri ustvarjanju potenciala za izvajanje gozdne pedagogike na šolskem pragu.

Avstralski pedagoginji C. Nuttall in J. Millington (2008) predstavita učilnico na prostem kot koncept oblikovanja in razvijanja obšolskih površin, kar sovпада z načeli gozdne pedagogike in pomenom urbane narave. Zunanje šolske površine po njih izkušnjah postanejo sredstvo in dodana vrednost za učenje. V nasprotju s tradicionalnim pogledom, da so zunanje šolske površine namenjene športu in igri, medtem ko učenje poteka v učilnicah, zagovarjata mnogotere funkcije, ki jih ponujajo ustrezno oblikovane učilnice na prostem.

Predlagam, da skrbno pretehtamo, kaj nam v vsej raznolikosti omogočajo naravne površine, ko razmišljamo o doseganju učnih ciljev. Skupaj z otroki oblikujemo in raziskujemo raznovrstne kotičke ter prepoznavmo in izkoristimo aktivnosti, ki omogočajo učenje, čudenje, raziskovanje in znanje, temelječe na otrokovi lastni izkušnji v naravnem okolju. Prvič, ko otroke peljemo ven, bo morda zahtevno, mnogi otroci se najprej razživijo in na plan spustijo svojo zadrževano napetost, o čemer poročajo mnogi gozdni pedagogi in učitelji. A ob kontinuiranih obiskih narave se vzpostavi rutina, več prostora prispeva k zmanjšanju števila konfliktov, otroci se umirijo in postanejo pozornejši (Györek 2013).

7 Dejavnosti v naravi

Pri svojem delu sem imel priložnost spoznati in preizkusiti raznolike aktivnosti v naravi. Nekatere predstavljam tu.

Gozdni nabiralnik

Z otroki sestavimo preprost nabiralnik in ga postavimo na zunanjo šolsko površino. Povabilo za obisk

narave prejmemo v obliki pisma, ki ga pošilja gozdni škratec ali drugo gozdno bitje. Takšno pismo je lahko od vetra načeto in z blatom pomazano, da bo verodostojnejše. Preberemo ga z otroki, preden se odpravimo v naravo. Lahko vsebuje določene napotke za učenje in raziskovanje ter prispeva k večji motivaciji otrok.

Gozdni ključ

Preden vstopimo v gozd, se z otroki dogovorimo za ključ, ki odpira vrata v svet narave. Ključ lahko pomeni, da vsak otrok poišče jesenski list, ki mu je všeč. Zbirko listov v vrsti razporedimo na prag gozda ter zapojemo pesem o gozdu. Nato prag prestopimo. Ključ je neke vrste ritual, ki ga opravimo pred vstopom v gozd. Oblikovanje ključa je vsakokrat drugačno, stalnica je lahko pesem. Poskrbimo, da s ključem ne škodujemo naravi (trganje cvetja ipd.).

Dežela škrtov

Z otroki iz naravnih materialov na lepem kraju v gozdu ali na zunanjih šolskih površinah izdelamo hišice za škrate. Prepustimo se občutku za pravičljivo, domišljiji in ustvarjalnosti. Pomagamo si lahko z zgodbami o škrtih. Hišice vpnemo v naravno okolje, med korenine dreves, votline, dupline ipd. Škratom lahko pustimo priboljšek, jim prižgemo svečko in jim zapojemo ali zagodemo. Nam bodo škrti povrnili naše prizadevanje s presenečenjem? Presenečen sem bil, ko se je deček iz 5. razreda, najstarejši v heterogeni skupini, popolnoma vživel v deželo škrtov in se veselil skrajšanih odzivov.

Divja hrana

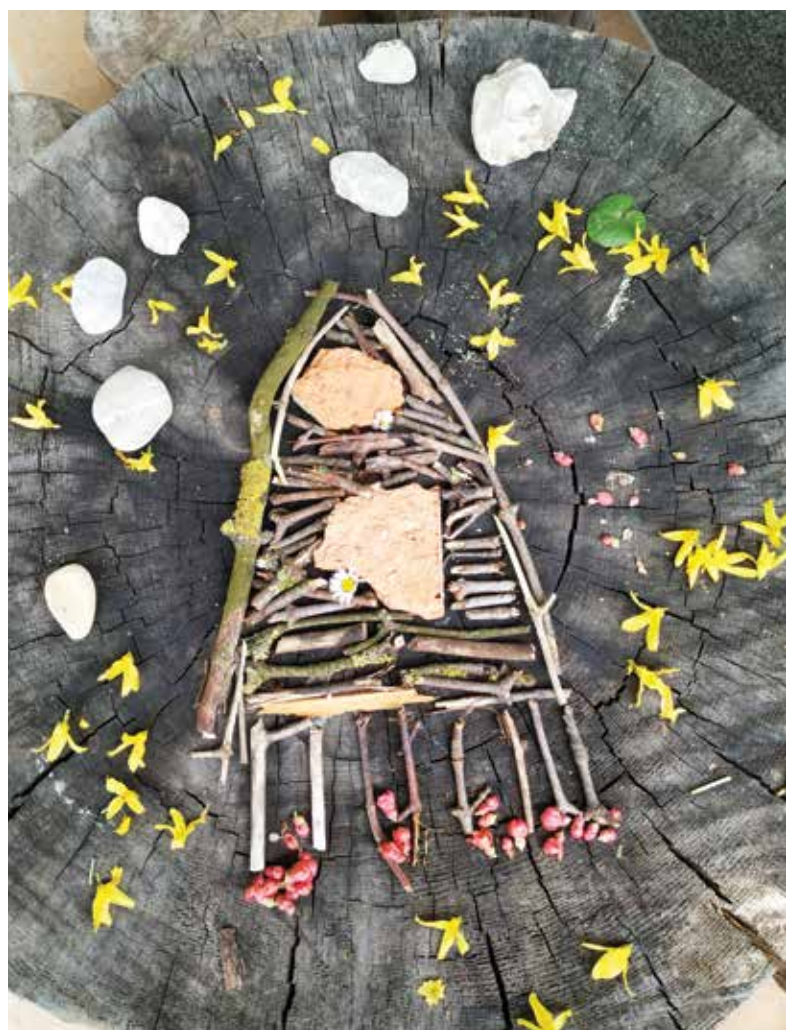
Spomladi za otroke pripravim nabiranje in poskušanje divje hrane. Na začetku razdelim vsakemu prgišče mandljev, ki jih spravijo žep. Mandlje lahko pojedjo, če jim okus divje rastline ni všeč (grenak, zelenjavni ...). Poskusimo čemaž, regačico, smrdljivko, poganjke robide, koprivo, zajčjo deteljo, regrat, divji hmelj, kislico, japonski dresnik, sladko koreninico in še kaj. Na koncu na prenosnem gorilniku skuhamo zeliščni čaj. Pri malici dele rastlin vstavimo v sendvič, izdelamo lahko zeliščni namaz. Pomembno je, da sami ne uživajo neznanih rastlin, saj so nekatere strupene.

Orientacija in lov na zaklad

Izdelal sem preprost zemljevid šolske zelenice, ki ga zmorejo brati že prvošolci. Po terenu skrijem štampljke in označim njihovo lego na zemljevidu. Učenci jih poiščejo, pritečejo k blazinici, da napravijo odtis, nato štampljko spet skrijejo na isto mesto. Ko postanejo spretnejši, lahko merimo tudi čas. Vajo poljubno dopolnim z nalogami, ki jih najdejo na skritih mestih in jih z namigi vodijo do zaklada.

Stik z živalmi in skrb zanje

Z učenci poiščemo živali na šolski zelenici in jih opazujemo v kozarcih ali pod lupo. V tleh pripravimo pasti za žuželke. Pazimo, da živali ne poškodujemo. Opazujemo polže, pajke, hrošče, mravlje, pikapolonice, čebele, deževnike. Nekateri živali previdno držimo v rokah. Opisujemo, kakšen občutek nam sprostijo, ko se jih dotaknemo. Vrnemo jih v naravno okolje. V razredu smo gojili paličnjake. Skrb zanje je preprosta, hranimo jih s poganki robidnic ter občasno poškopimo, da jim zagotovimo primerno vlažnost zraka. Učenci so se ob njih neverjetno umirili. Nekateri so jih nosili na rami ali na glavi. Vsako leto v senco drevesa po-

Slike iz naravnih materialov

stavimo akvarij s paglavci. Z učenci jih opazujemo več mesecev, ugotavljamo spremembe, jih hranimo in menjamo vodo. Na ta način lahko vzgojimo mlade žabe. Pogovarjamo se o varovanju živali in njihovega okolja ter premagujemo strahove.

Likovno ustvarjanje iz naravnih materialov

Otroke vzpodbudimo k oblikovanju slik ali kipov iz naravnih materialov. To so lahko torte iz blata, gradovi, hišice za živali, igluji in snežaki pozimi ali prave slike, na kakršnih jesenski list postane del živali. Iz palic lahko postavimo okvir slike, da omejimo površino. Otroke opozorim, naj ne trgajo delov živih rastlin. V slogu land art, krajinske umetnosti, je mogoče izdelati labirinte in skulpture iz listja, mozaike iz kamnov ipd. Uporabimo in vključimo lahko naravne danosti, kot so štor, skala, drevesno deblo.

Vrtnarjenje

Z otroki skrbimo za šolski vrt. Pred leti smo z učenci prvega triletnega skupaja postavili visoko gredo z lesenim okvirjem, jo napolnili z zemljo ter posejali in posadili zelenjavo. Učence vzpodbujam, da od doma prinesejo seme in sadike. Spremljamo rast, zalivamo ter se veselimo pridelkov. Škrniclje s krompirjem ter zeliščne paketke s posušenim bezgovim in lipovim cvetjem smo pripravili za prodajo na dobrodelnem šolskem sejmu.

Kotiček pod drevesom

V slogu knjižnice pod krošnjami smo z učenci oblikovali program aktivnosti, ki je potekal v kotičku pod lipo in je bil namenjen vsem otrokom na šolskem igrišču, tudi tistim iz drugih oddelkov. Učenci so se sami javili in organizirali dejavnosti, npr. učenje plesa, lutkovno predstavo, predstavitev različnih dejavnosti. Na lipo smo obesili plakat z razporedom aktivnosti za ves teden in po tleh razgrnili odeje.

Srečanje z drevesom

Igro sem prevzel iz zbirke idej J. Cornella (1994). Otroke razdelimo v pare. Enemu zavežemo oči, drugi ga vodi nekaj minut med drevesi in ga nazadnje ustavi pred izbranim drevesom. Slepí z vsemi čuti skuša doživeti drevo. Otroke lahko vzpodbujamo z vprašanji: Je drevo še živo? Ga lahko objameš? Kaj čutiš, če se obenj podrgneš z licem? Slepí partner odpelje nazaj na izhodiščno mesto. Slepí sname prevezo in na osnovi izkušnje skuša odkriti svoje drevo. Otroka zamenjata vlogi.

Fotografski aparati

Ena mojih ljubših iger za doživljanje narave poteka v pari. En otrok zapre oči in prevzame vlogo fotoaparata. Drugi ga vodi po naravi in ga ustavi pred lepim prizorom. S trepljajem po rami sproži fotoaparat. Mižeči odpre oči, da se zgodi 3–5 se-

kundna 'osvetlitev' in nastane fotografija. Drugi trepljaj pomeni, da mora spet zapreti oči. Fotografije vzpodbujamo, naj izbirajo zanimive, lepe, presenetljive motive narave. Fotograf in aparat naj se pogovarjata le, če je nujno. Razložimo, da tišina ustvarja slike, ki bodo na aparat naredile globlji vtis. Vlogi zamenjamo (Cornell 1994).

Zaznavanje zvokov in barv

Na prijetnem mestu v naravi se udobno namestimo. Otroci zaprejo oči. Ob vsakem novem zvoku, ki ga slišijo, iztegnejo nov prst na rokah. Po minuti tišine ugotavljamo, koliko različnih zvokov smo zaznali in kaj smo slišali. Podobno lahko naredimo z odprtimi očmi: za vsak nov odtenek izbrane barve, ki ga otroci zaznajo v okolju, sprožijo en prst (Cornell 1994). Tako smo stali pred ribnikom, obraslim z mahom in drevjem, ter prepoznavali množico odtenkov zelene.

8 Povabilo v gozd za zaključek

Györek (2013) zapiše, da v razredu poučujemo o preteklosti, v gozdu pa o sedanjosti. Gozd omogoča učenje v ritmu narave, v gozdu delamo tisto, kar nam ponuja narava, o snegu se učimo, ko je sneg, o gobah, ko rastejo gobe. Menim, da s približevanjem narave otrokom skozi izkušnjsko učenje in doživljanje prispevamo k trajnostnemu razvoju in oblikovanju pristnega odnosa do narave, ki bosta med temelji zdrave družbe prihodnosti. Otroke je smiselno peljati v gozd v rednih presledkih (vsaj tedensko) in različnih starostnih obdobjih, saj se z odraščanjem spreminja njihova percepcija (Planinšek in drugi 2018). Nekatere šole v Sloveniji prakticirajo redno obiskovanje gozda, npr. v obliki gozdnega petka. V samem zaključku vas z besedami gozdnega moža Skogsmulleja vabim v gozd: Hei kolikok! V pozdrav mu odgovorite z istimi besedami.

Literatura in viri

- Cornell, J. (1994): *Približajmo naravo otrokom*. Celje: Celjska Mohorjeva založba.
- Györek, N. (2013): *Gozdna pedagogika v Sloveniji – priložnost za povezovanja in nova znanja*. Gozdarski vestnik, 71/4: str. 225–234.
- Nuttall, C., in Millington, J. (2008): *Outdoor classrooms; a handbook for school gardens*. Hampshire: Permanent Publications.
- Planinšek, Š., in drugi (2018): *Gozdna pedagogika – pot do vzgoje ljudi za trajnostni razvoj družbe*. Gozdarski vestnik, 76/1: str. 33–39.
- Neslen, A. (2017): Access to nature reduces depression and obesity, finds European study. V: The Guardian. Dostopno na <https://www.theguardian.com/society/2017/mar/21/access-nature-reduces-depression-obesity-european-report>, 22. 4. 2022.
- Scanlan, K. (2020): Circle of Life Rediscovery. Dostopno na <https://circleofliferediscovery.com>, 17. 5. 2020.
- Vir 1: A brief history of forest schools around the world. Dostopno na <https://www.growingwildforestschoolorg/post/the-brief-history-heritage-of-forest-schools-around-the-world>, 22. 4. 2022.
- Vir 2: Inštitut za gozdno pedagogiko. Dostopno na <https://www.gozdna-pedagogika.si/>, 22. 4. 2022.
- Vir 3: Skogsmulle – how it started. Dostopno na https://www.owl-scotland.org/images/uploads/cluster_groups/Skogsmulle_-_the_start.pdf, 22. 4. 2022.
- Vir 4: Zdravilna moč narave. Francoska dokumentarna oddaja, RTV Slovenija. Dostopno na <https://4d.rtvsl.si/arhiv/tuji-dokumentarni-filmi-in-oddaje/174661457/>, 11. 4. 2021.